

**NACIONALNI PROGRAM ZA TRANSFORMACIJU NEFORMALNE
ZAPOSLENOSTI ROMA/ROMKINJA I EGIPĆANA/EGIPĆANKI U CRNOJ
GORI ZA PERIOD 2024 - 2026. GODINE**

PODGORICA 2024.

UVOD

Za razliku od drugih manjinskih naroda i manjinskih nacionalnih zajednica, koji su uključeni u savremene tokove crnogorskog društva, Romi i Egipćani su najugroženija i najmarginalizovanija manjinska nacionalna zajednica u Crnoj Gori. Niska ekonomska moć, nizak stepen obrazovanja, veoma mali broj zaposlenih, neadekvatni stambeni uslovi, socijalna neprihvaćenost sa reslovima etničkih stereotipija i predrasuda, specifičan način življenja i druge karakteristike, samo su neki od uzroka njihovog teškog položaja u društvu.

Prema rezultatima popisa stanovništva u Crnoj Gori iz 2023. godine¹:

Broj Roma u Crnoj Gori iznosi **5.629** (0,9% ukupnog stanovništva). Prisutni su u 11 opština, a broj Roma i procentualno učešće u odnosu na ukupan broj stanovnika je dat u tabeli:

Opština	Broj Roma	Procentualno učešće u odnosu na broj stanovnika
Podgorica	3.431	1,91%
Berane	542	2,20%
Bijelo Polje	134	0,35%
Bar	158	0,34%

¹ MONSTAT - Rezultati popisa 2023 -

https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/saopstenja/SAOPSTENJE_Popis%20stanovnistva%202023%20II_cg.pdf

Tivat	52	0,32%
Ulcinj	118	0,91%
Nikšić	418	0,64%
Herceg Novi	269	0,87%
Mojkovac	11	0,16%
Kotor	11	0,05%
Danilovgrad	44	0,24%

Broj Egipćana u Crnoj Gori iznosi 1.655 (0,27% ukupnog stanovništva). Prisutni su u 6 opština, a broj Egipćana i procentualno učešće u odnosu na ukupan broj stanovnika je dat u tabeli:

Opština	Broj Egipćana	Procentualno učešće u odnosu na broj stanovnika
Podgorica	528	0,29%

Nikšić	462	0,70%
Tivat	187	1,14%
Pljevlja	243	0,99%
Herceg Novi	12	0,05%
Ulcinj	11	0,08%

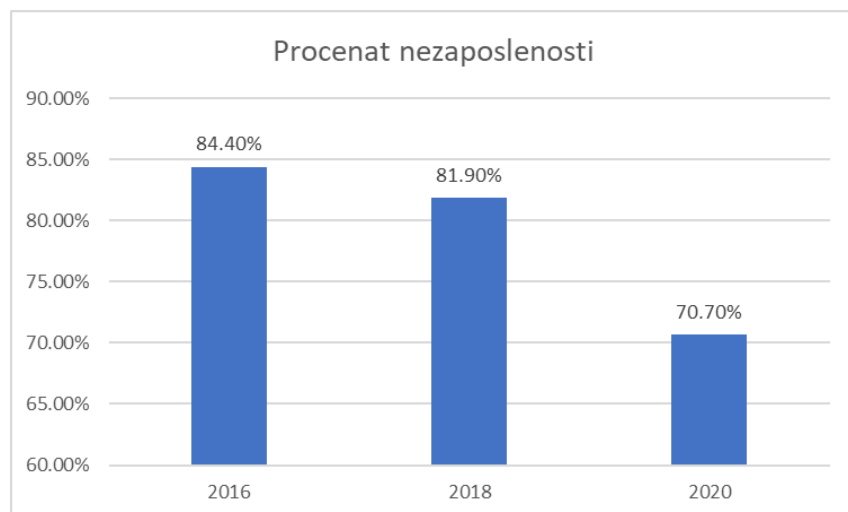
Za unapređenje položaja ove zajednice, kao i potpune uključenosti u društveni, ekonomski, kulturni i politički život potrebna su systemska rješenja koja će Romima i Egipćanima omogućiti efikasniji pristup u oblastima u kojima su najugroženiji.

Analizom dobijenih podataka se može konstatovati da i dalje najveći broj pripadnika romske i egipćanske zajednice živi u uslovima ekstremnog siromaštva i veoma lošeg standarda, posebno u zdravstveno-higijenskom smislu, određeni broj još uvijek ne posjeduje lična dokumenta ili zdravstveno i socijalno osiguranje i izuzetno je lošeg obrazovanja. Značajan broj ne poznaje službeni jezik, a mali broj ima završeno osnovno obrazovanje, sa veoma ograničenim mogućnostima da stekne više obrazovanje od osnovnog. Većina je nezaposlena, a zaposleni obavljaju najmanje kvalifikovane i plaćene poslove ili minimalne zarade obezbjeđuju obavljanjem samoukih vještina i zanata, što ih dovodi u krajnje nezavidan i nekonkurentan položaj na tržištu rada.

Osnovno obilježje društveno-ekonomskog položaja pripadnika romske i egipćanske populacije u Crnoj Gori je nizak stepen ekonomske aktivnosti i visoka nezaposlenost. Romska i egipćanska populacija je uglavnom isključena iz formalnih oblika zapošljavanja, dok se najveći broj lica bavi onim zanimanjima u kojima se ne traži profesionalna stručnost. Veliki broj je zaposlen u sivoj ekonomiji, uglavnom na sakupljanju sirovina za reciklažu. Stoga, romska i egipćanska populacija pripada kategoriji lica sa jako ograničenim mogućnostima zaposlenja, niskom konkurencijom i mobilnošću na tržištu rada.

Nedostatak obrazovanja i obrazovnih mogućnosti predstavlja jednu od najvećih prepreka prilikom zapošljavanja romske i egipćanske populacije. Ostale prepreke koje ovu populaciju dovode u nepovoljan položaj, prilikom ulaska na tržište rada i zadržavanja zaposlenja, su: nedostatak ličnih isprava (što je preduslov za dobijanje usluga u oblasti zapošljavanja); teška ekonomska i socijalna situacija, zbog koje nijesu u prilici da prihvataju duže programe osposobljavanja i obrazovanja; diskriminacija i neprihvatanje od strane ne-roma i poslodavaca; život u nesigurnim i nestandardizovanim prebivalištima; nedostatak garancija u vidu nekretnina i žiranata za podizanje kredita; slaba informisanost; negativni aspekti sopstvene tradicije; nepostojanje povjerenja u institucije sistema; nedostatak kadrova za edukaciju pripadnika ove populacije; socijalna izolacija i nedostatak socijalnih vještina, itd.

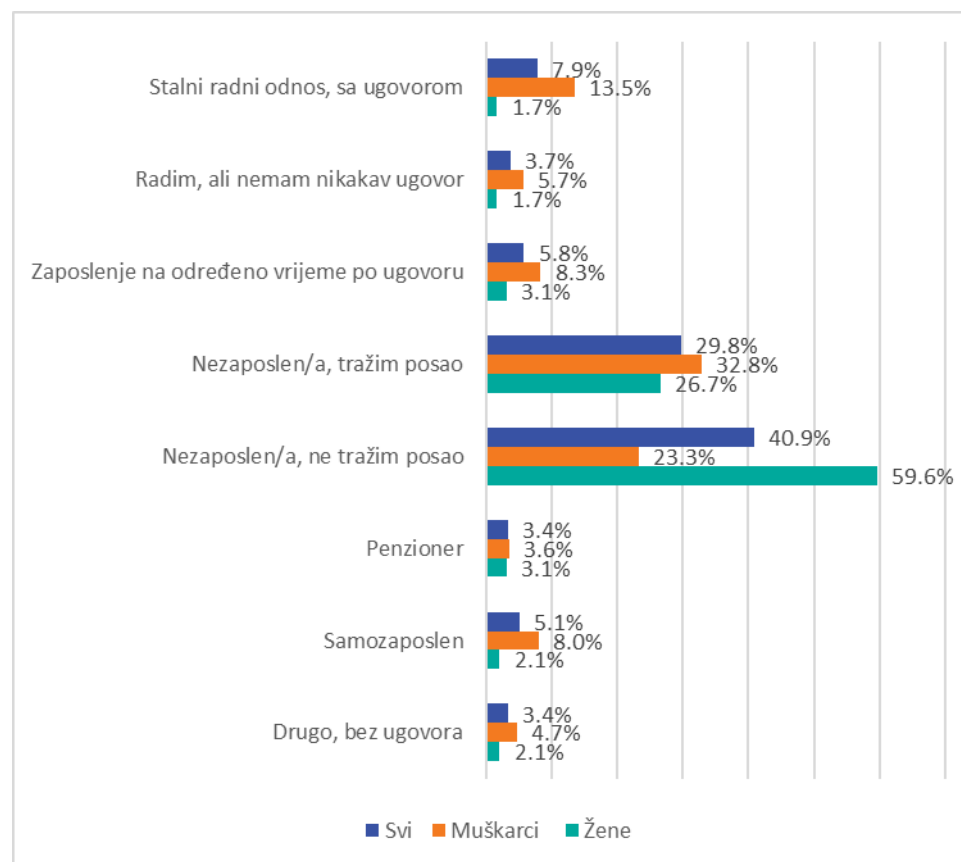
Nizak nivo zaposlenosti Roma i Egipćana u Crnoj Gori je zasnovan na osnovama njihove nepodobnosti tržištu rada i strukturi tog tržišta koja akcenat stavlja na vještine, znanje i lične karakteristike koje većina Roma i Egipćana ne posjeduje. Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore prosječno se godišnje nalazi oko 1.200 osoba u poslednjih pet godina, koje se deklarišu kao pripadnici romske i egipćanske populacije. Učešće žena među njima je oko 55 %. U ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti romska i egipćanska populacija učestvuje sa oko 1,85 %. Preko 90 % registrovanih pripadnika romske i egipćanske populacije čine lica bez zanimanja i stručne spreme. Oni, po pravilu, duže čekaju na zaposlenje. Manji dio ove populacije zapošljava se na sezonskim poslovima u građevinarstvu, poljoprivredi i turizmu i kroz programe javnih radova, gdje zasnivaju radni odnos na određeno vrijeme.

Iako je u pitanju izuzetno visok procenat od preko 70% onih koji nijesu zaposleni, ipak možemo primijetiti pozitivan trend u odnosu na istraživanja za 2016. i 2018. godinu kada je taj procenat iznosio 84.40% i 81.90%.

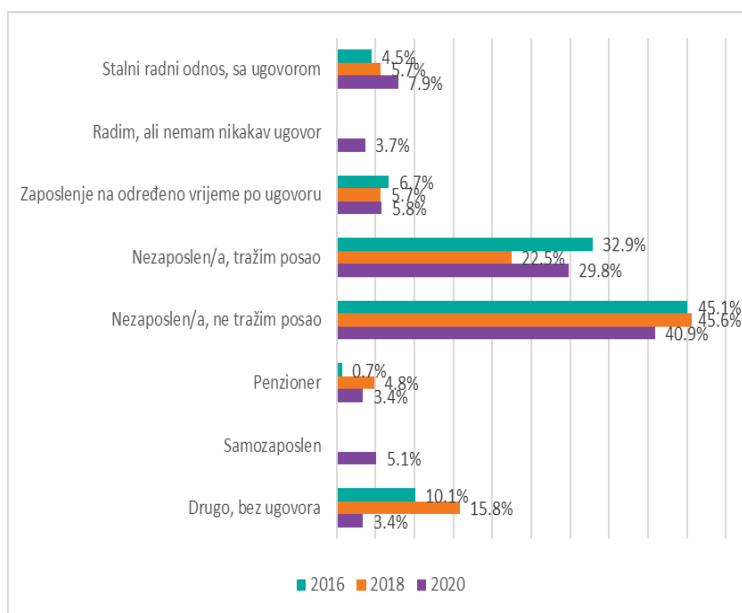
Poređenja radi, podaci za ukupnu populaciju u Crnoj Gori kažu da je stopa nezaposlenosti u 2020. godine bila 70.70%.

Još jedan važan indikator iz statistike o radnoj snazi je *stopa neaktivnosti* koja iznosi 43.4% na nivou ukupne populacije u Crnoj Gori, a 50.2% među ženama. Stopa neaktivnosti predstavlja procenat stanovništva starog 15 i više godina koji nije zaposlen i ne traži posao u ukupnom stanovništvu istog godišta. Podaci istraživanja koje je uradilo Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava uz podršku agencije DeFacto 2020. godine ukazuju na to da bi stopa neaktivnosti među romskom populacijom mogla biti na nivou (ili čak niža) od stope neaktivnosti većinske populacije u Crnoj Gori. Sa druge strane, stopa neaktivnosti među Romkinjama i Egipćankama je značajno viša nego kad je u pitanju ukupna ženska populacija u Crnoj Gori – 59.6%.

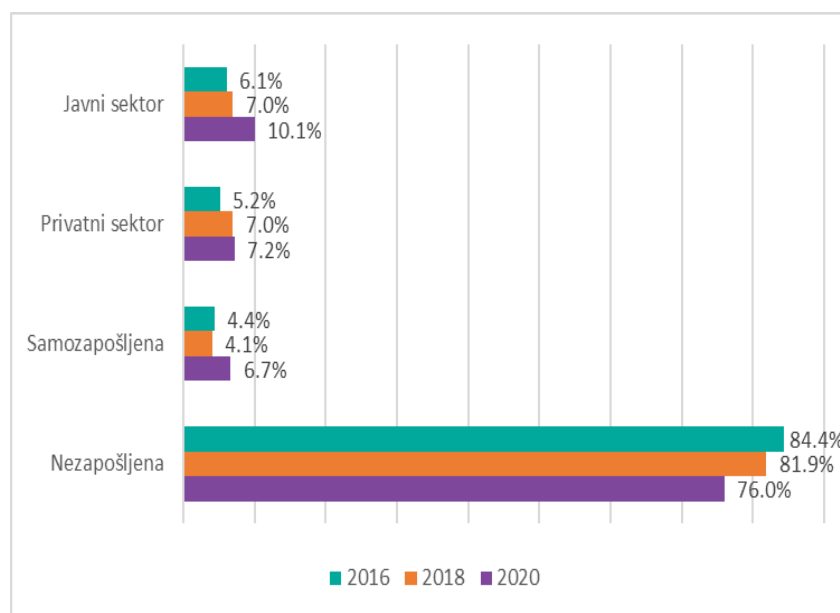

Kakav je Vaš status zaposlenja?

Od onih koji imaju posao, većina radi u javnom sektoru, zatim u privatnom. U odnosu na prethodna mjerenja, vidimo da je procenat onih koji rade u javnom sektoru viši nego ranije. Takođe, vidimo da raste procent onih koji imaju stalni radni odnos².

Poređenje zaposlenosti u odnosu na istraživanja 2016, 2018 i 2020. godine.

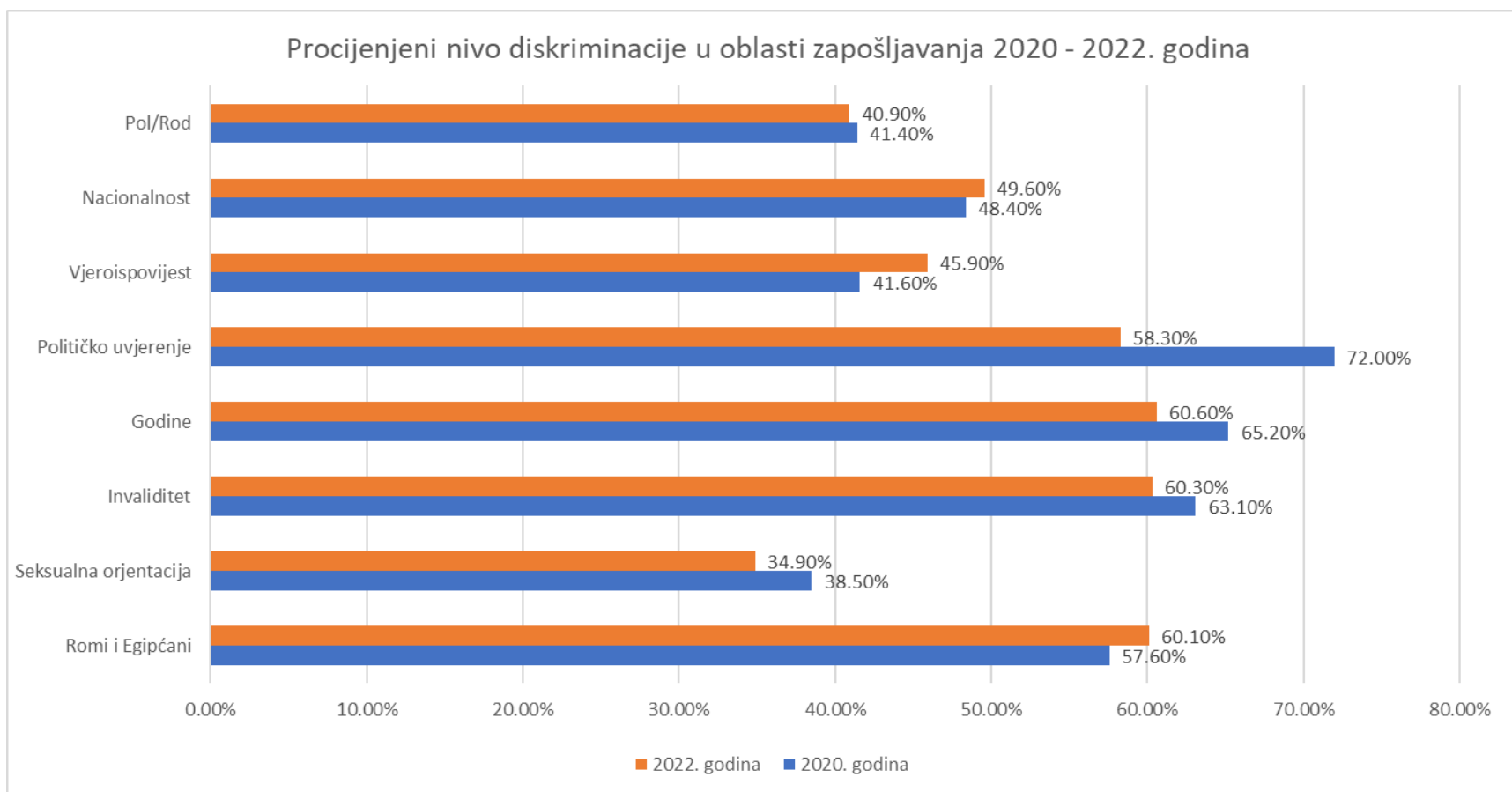

Sektor u kome je osoba zaposlena

„Oblici, obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori“ iz 2022³. godine, evidentirano je da je najveći stepen diskriminacije Roma i Egipćana zastupljen upravo u oblasti zapošljavanja, dok nakon toga slijede tri oblasti u kojima su razlike veoma male, a to su: kultura, obrazovanje i zdravstvena zaštita.

² [DeFacto Consultancy i Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, „Socio-ekonomski položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori“, 2020.](#)

³ Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori 2022. godine. CEDEM 2022. Finansirano od strane Evropske unije i Savjeta Evrope.

Obrisci stepen diskriminacije u Crnoj Gori 2022. godine. (CEDEM 2022.)

U periodu trajanja Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020. godina, u programe samozapošljavanja nije bilo uključenih pripadnika Roma i Egipćana sa evidencije nezaposlenih lica. To upućuje na potrebu dublje analize uzroka koji onemogućavaju ovu populaciju da koristi samozapošljavanje kao izlaz iz nezaposlenosti, kao i na potrebu eventualnog prilagođavanja mjere navedenoj ciljnoj grupi, kreiranja nove i uključivanja drugih aktera u njenu realizaciju. Osim toga, za pripremu i uključivanje većeg broja lica romske i egipćanske populacije u programe aktivne politike zapošljavanja otežavajući faktori su: neodgovarajuće

obrazovanje, jezička barijera, nizak nivo pismenosti, zaposlenje u zoni „sive“ ekonomije, korisnici materijalnog obezbjeđenja, što prouzrokuje i nizak nivo motivisanosti i u krajnjem predstavlja dodatni razlog odsustva preciznijih podataka o registrovanoj nezaposlenosti. Takođe ukazano je na neophodnost transformacije neformalnog zapošljavanja Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki

Crnoj Gori je potrebno pojačati borbu protiv anticiganizma i diskriminacije Roma i Egipćana kako bi se ostvarilo njihovo potpuno društveno i ekonomsko uključivanje. Anticiganizam i višestruka diskriminacija predstavljaju osnovne razloge za njihovo društveno isključivanje, dok simptome njihovog nepovoljnog položaja čini visoka stopa nezaposlenosti, niske stope upisa i završetka škole i loši uslovi života velike većine Roma i Egipćana.

U pogledu segmenta istraživanja koji se odnosi na govor mržnje u svakodnevnom životu, dobijeni podaci pokazuju da Romi i Egipćani predstavljaju najugroženiju kategoriju društva. Posebno je značajno istaći potrebu za sprovođenjem institucionalnih mjera za podizanje svijesti i ohrabrivanje Roma i Egipćana da prijave sve slučajeve, nasilje ili uznemiravanja koja su zasnovana na njihovoj rasnoj i etničkoj pripadnosti.

Pravni osnov za donošenje programa

U cilju pune uključenosti Roma i Romkinja na formalno tržište rada Crne Gore na poslovima koji ispunjavaju međunarodne standarde dostojanstvenograda, u skladu sa Ustavom garantovanim pravom na pravične i povoljne uslove rada, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava održalo je inicijalni sastanak za pokretanje Nacionalnog programa za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma i Egipćana u Crnoj Gori.

Neodgovarajuća obrazovna struktura onih koji su na evidenciji Zavoda za zapošljavanje i potrebne vještine koje su neophodne za zapošljavanje, loša ili nedovoljna informisanost posebno u dijelu poznavanja propisa i prava, predrasude, stereotipi i stigmatizacija najčešći su uzroci niskog učešća romske populacije na formalnom tržištu rada.

Razloga za izradu predmetnog programa sve je više, a među ključnima su nepristupanje nacionalnih politika Crne Gore na sveobuhvatan način pitanju rješavanja neformalne zaposlenosti Roma i Romkinja, te neprepoznavanje ove grupe građana za suzbijanje sive ekonomije kroz postojeći Nacionalni program.

Pored toga, ovaj program će obuhvatiti i druga zanimanja osim individualnih sakupljača sekundarnih sirovina, poput uličnih trgovaca, muzičara, usluge čišćenja i pomoćnog kućnog osoblja, koje trenutno prepoznaje nacionalni strateški dokument. Inicijalnom sastanku prisustvovali su predstavnici državnih institucija, predsjednik Romskog savjeta i predstavnici nevladinog sektora, a namjera je da se u

izradu navedenog programa uključe svi relevantni subjekti iz državnih institucija koji mogu dati svoj puni doprinos u izradi ovog programa. Do sada je ovakva vrsta programa usvojena u Republici Sjevernoj Makedoniji i Republici Srbiji.

Prema ECRI Izvještaju o Crnoj Gori (peti ciklus praćenja)⁴, koji sačinjava Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije (Savjeta Europe) jasno se uočavaju potrebe za boljim uobličavanjem pravnih mehanizama za poboljšanje zapošljivosti RE populacije u Crnoj Gori.

ECRI, koji se bavi praćenjem pojave rasizma, diskriminacije i netolerancije, je u svoja tri izvještaja konstatovao veoma mali napredak u pogledu sprovođenja mjera za borbu protiv nezaposlenosti pripadnika RE populacije. Izvještaji ECRI-a pružaju značajne uvide i preporuke za poboljšanje pravnih mehanizama od značaja za izradu Programa za transformaciju neformalne zaposlenosti RE populacije u Crnoj Gori.

1. Evaluacija sprovođenja strateških dokumenata: Preporučuje se da sve tri kategorije vlasti, u saradnji sa civilnim društvima, redovno sprovode temeljnu evaluaciju sprovođenja strateških dokumenata od značaja za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana. Ova evaluacija trebala bi se provoditi na godišnjoj osnovi kako bi se mjerio stvarni uticaj strategije te identifikovane potrebe za eventualnom redefinicijom ciljeva i parametara. Time bi se osiguralo da se strategija prilagođava stvarnim potrebama Roma i Egipćana te da se postižu željeni rezultati integracije.

Polazište: *Kako se podaci o zapošljenosti RE populacije ne vode adekvatno definisanjem ovog programa će se predvidjeti bolji mehanizmi za praćenje ključnih pokazatelja od značaja za ovaj program koji su u direktnoj vezi sa Strateškim ciljevima.*

2. Jačanje prikupljanja podataka o jednakosti: Važno je ojačati prikupljanje podataka o jednakosti RE populacije, posebno u područjima obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstva. Ovaj aspekt podržava temeljniji i precizniji uvid u položaj Roma i Egipćana u društvu te omogućava bolje planiranje politika i programa usmjerenih na njihovu socijalnu inkluziju.

Polazište: *Kako bi se mogao pratiti učinak programskih aktivnosti, neohodno je voditi precizne podatke i razviti dodatne mehanizme za smanjenje nezaposlenosti, transformaciju neformalne zaposlenosti i povećanje aktivnosti u području zapošljavanja.*

⁴ [ECRI REPORT ON MONTENEGRO \(fifth monitoring cycle\), ECRI Secretariat Directorate General II - Democracy Council of Europe, 2017.](#)

3. Centralizacija koordinacije u sprovođenju strateških prioriteta: Nacionalno koordinisanje i Komisijski rad u cilju praćenja, ne osigurava odgovornost pojedinačnih resora u sprovođenju strateških prioriteta te je neophodno osigurati efikasniju i centralizovaniju koordinaciju.

Polazište: *Kako bi se osiguralo i sprovođenje programskih aktivnosti i mjera, neophodna je centralizovana koordinacija sa aktivnostima koja bi osigurala njihovu punu primjenu i stratešku usklađenost u cilju ostvarenja pokazatelja programa za transformaciju neformalne zaposlenosti RE populacije u Crnoj Gori.*

4. Valjan i kontinuiran nadzor: Neophodno je uspostaviti nadzor nad sprovođenjem politika od značaja za poboljšanje položaja RE populacije u Crnoj Gori i ispunjenost strateških ciljeva.

Polazište: *Definisanjem mehanizama za nadzor sprovođenja aktivnosti i mjera od značaja za Program transformacije će se osigurati i ispunjenje strateški značajnih aktivnosti ali i osigurati kontinuirani nadzor nad sprovođenjem programa.*

Pristup u izradi programa – Regionalne inicijative

Crna Gora je organizovala treći ministarski sastanak o integraciji Roma povodom sprovođenja i implementacije Poznanske deklaracije zemalja Zapadnog balkana u cilju unapređenja položaja Roma u navedenim zemljama.

Resorni ministri zemalja Zapadnog Balkana odgovorni za pitanje inkluzije Roma okupili su se u Podgorici, čvrsto podržavši dogovorene ciljeve u pravcu okončanja diskriminacije nad Romima i unapređenja ne samo prilika koje ta zajednica ima u dijelu obrazovanja, stanovanja, zapošljavanja i pristupa kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti, već i u pogledu inkluzije Roma u digitalne i zelene agende. Realizacija svih tih obaveza, shodno definicijama iz Deklaracije partnera sa Zapadnog Balkana o integraciji Roma u okviru procesa proširenja EU (Deklaracija iz Poznanja), biće doprinos napretku zemalja na njihovom evropskom putu.

Ovo je treći godišnji ministarski sastanak na temu inkluzije Roma, čiji je fokus bio na razvoju situacije u protekloj godini i postizanju saglasnosti o novim ciljevima za godinu pred nama. Iako su vlade svih zemalja usvojile nacionalne strategije inkluzije Roma u nastojanju da se usklade s „Okvirom EU za jednakost, inkluziju i učešće za period 2020-2030“, istaknuto je da je pandemija COVID-19 odložila napredak, kao i da sadašnja kriza u snabdijevanju energijom i hranom nesrazmjerno pogađaju najranjivije slojeve stanovništva.

Okupljeni ministri saglasili su se o realnim ali ambicioznim zadacima vezanim za opredjeljivanje deset posto mjera aktivnog zapošljavanja za Rome, garantujući da postojeća inflacija i budžetski rezovi neće ugroziti podršku najranjivijoj romskoj populaciji i obavezujući se da će implementirati zaključke s nedavno održanog regionalnog digitalnog samita koji se odnose na romsku populaciju.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava je pokrenula inicijativu za formiranje koordinacionog tijela za praćenje Deklaracija partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu procesa proširenja Evropske unije (Poznanska deklaracija). Koordinaciono tijelo će sačinjavati predstavnici resornih ministarstava koji će biti nadležni da prate i ispunjavaju indikatore Poznanske deklaracije.

Veliki broj građana romske i egipćanske populacije nema stalno zaposlenje već radi u neformalnom sektoru. U tom smislu, u narednom periodu neophodna je transformacija neformalnog zapošljavanja građana romske i egipćanske populacije, što će biti izazov u narednom periodu gdje nadležne institucije ovom problemu trebaju pristupiti ozbiljno i u skladu sa dobrim praksama drugih država (Republika sjeverna Makedonija) osmisliti i realizovati određene programe i razmotriti mogućnost pisanja IPA III projekata za dostizanje operativnog cilja br. 2 jer su za njegovo ostvarenje potrebna značajnija finansijska sredstva.

Formiranje radne grupe

Ministarstvo ljudska i manjinska prava je formiralo multisektorsku radnu grupu za izradu Nacionalnog programa za transformaciju neformalne nezaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/ki u Crnoj Gori. Članovi radne grupe su predstavnici: Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Centra za stručno obrazovanje, Zavoda za zapošljavanje, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva finansija, Ministarstva prosvjete, Ministarstva ekonomskog razvoja, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva kulture i medija, Ministarstva turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Privredne komore Crne Gore i Unije poslodavaca Crne Gore, Zajednice opština, Glavnog grada Podgorica, NVO "Mladi Romi", NVO "Phiren amenca - Koračajte sa nama" i NVO "Romsko srce".

Strateška i planska dokumenta relevantna za ovaj program

Svjesni činjenice da postoji jaz između pripadnika romske i egipćanske populacije i većinskog stanovništva, dodatno produbljen dolaskom velikog broja izbjeglih i raseljenih lica, s ciljem ostvarivanja Ustavom i pravnim sistemom Crne Gore garantovanih prava te uklanjanja svih oblika diskriminacije, Vlada Crne Gore je 2005. godine pristupila „Dekadi uključivanje Roma 2005 -2015“, krajem 2007. godine donijela je „Strategiju za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj gori 2008 -2012.“ u martu 2012. godine „Strategiju za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u crnoj gori 2012-2016“, u martu 2016.godine, Vlada Crne Gore je donjela „Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2016-2020“, a u septembru 2021. godine Vlada Crne Gore je donjela „Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025.“

Vizija novog strateškog dokumenta se ogleda u potrebi pune afirmacije romske i egipćanske zajednice u društveni, ekonomski, kulturni i politički život Crne Gore. Strateški cilj u ovom dokumentu je poboljšanje socio-ekonomskog i pravnog položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, kroz izgradnju inkluzivnog i otvorenog društva zasnovanog na borbi i eliminisanju svih oblika diskriminacije, anticiganizma i siromaštva.

U kontekstu pristupnih pregovora, pitanje uključivanje populacije Roma i Egipćana u sve segmente crnogorskog društva zauzima važno mjesto u okviru 23.poglavlja Pravosuđe i temeljna prava i 19.poglavlja Socijalna politika i zapošljavanje. Pored toga, Vlada Crne Gore je potpisnica Poznaske deklaracije, odnosno „Deklaracije partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu procesa proširenja Evropske unije“ koja je potpisana 5. jula 2019. godine u Poznanj.

U Nacionalnoj strategiji održivog razvoja do 2030. godine, koja predstavlja implementacioni dokument Agende održivog razvoja 2030 u Crnoj Gori, kao najznačajniji problemi u oblastima sa kojima se suočavaju pripadnici romske populacije, naznačen je nedovoljan nivo integracije u crnogorsko društvo (primarno problemi u oblasti potrebe adekvatnog uređenja pravnog statusa, obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja i stanovanja). Akcenat je i na problemima u pogledu socijalne isključenosti pripadnika manjina i potrebe njihove veće zastupljenosti u javnom i političkom životu. Od posebnog značaja za sprovođenje romske politike značajni su sledeći strateški ciljevi: Obezbeđivanje inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja i promovisanje mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve. Eliminisanje nacionalne i vjerske diskriminacije – ciljni ishodi do 2030. godine su sledeći: Obezbeđivanje jednakih mogućnosti i smanjenje nejednakosti ishoda kroz eliminisanje diskriminatorskih zakona, politika i praksi i promovisanje odgovarajućih zakona, politika i mjera.

Program ekonomskih reformi Crne Gore (PER) 2021-2023

Romi i Egipćani su prepoznati kao ugrožena kategorija prilikom zapošljavanja, pri čemu PER predviđa potrebu identifikacije nezaposlenih lica koja su izložena riziku na tržištu rada, definisanje mjera i programa aktivne politike zapošljavanja, kao i sticanju znanja, vještina i iskustva potrebnih za tržište rada. U oblasti socijalne inkluzija, smanjenje siromaštva i jednake mogućnosti, PER stavlja akcenat na razvoj usluga u oblasti socijalne i dječje zaštite, čime će se otkloniti prepreka otežanom pristupu uslugama ugroženih kategorija lica.

Strateški okvir Evropske unije za Rome i Egipćane

Strateški dokument je pripremljen u skladu sa **EU Roma strateškim okvirom za period 2021-2030**, kojim se promoviše jednakost i socio-ekonomska inkluzija romske populacije na nivou Evropske unije. Strateški okvir predstavlja nastavak prethodnog dokumenta za period 2011-2020, koji je Crna Gora prihvatila i u odnosu na koji su pripremljeni svi prethodni strateški dokumenti. Novi okvir je zasnovan na sprovedenoj evaluaciji prethodnog strateškog okvira, godišnjih analiza implementacije nacionalnih strateških dokumenata i analize razloga limitirane efektivnosti prethodno implementiranih mjera. Rezultati sprovedene evaluacije i analiza pokazuju da nijesu svi Romi društveno isključeni, ali važno je ukazati da se svi suočavaju sa različitim oblicima diskriminacije. Evropska komisija (EK), je definisala sedam ciljeva na nivou EU koje je potrebno dostići do 2030. godine. Tri cilja predstavljaju horizontalne ciljeve u oblasti jednakosti, inkluzije i učešća u društvenim tokovima. Četiri preostala cilja su sektorskog karaktera, u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite. Da bi ovi ciljevi bili efektivno implementirani, oni moraju biti praćeni relevantnim indikatorima na osnovu kojih se mjeri postignuti progres u realizaciji ciljeva.

Direktiva 2000/43/EC – ili Direktiva o rasnoj jednakosti⁵ – kojom se zabranjuju svi oblici diskriminacije zasnovane na rasnoj i etničkoj pripadnosti. Akcenat je na poljima: Zapošljavanja, Stručnog osposobljavanja, Članstvo u privrednim i radničkim organizacijama, Socijalne zaštite, uključujući i zdravstvenu zaštitu, Obrazovanja. Prema ovoj Direktivi sve države članice mogu formirati specijalizovana tijela za promociju jednakog položaja na osnovu rasne ili etničke pripadnosti.

*Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan*⁶¹²

⁵ [Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo](#)

⁶ [Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan Evropska Komisija, 2020.](#)

Osnovni cilj plana koji je pripremila EU se ogleda u unapređenju dugoročnog privrednog oporavka regiona, podrži zelenu i digitalnu tranziciju, regionalnu integraciju i konvergenciju sa Evropskom unijom. Ekonomsko-investicioni plan iznosi značajan investicioni paket koji će mobilisati do 9 milijardi eura finansijskih sredstava za region. Podržaće održivo povezivanje, ljudski kapital, konkurentnost i inkluzivan rast, kao i dvojnu zelenu i digitalnu tranziciju.

Relevantni zakonodavni okvir

Ustav Crne Gore ("Sl. List CG", br. 1/2007) u članu 8, sadrži opštu zabranu neposredne i posredne diskriminacije »po bilo kojoj osnovi«, dok član 7 propisuje da je „zabranjeno nanošenje ili poticanje mržnje ili netrpeljivosti po bilo kojoj osnovi“. U članu 8 Ustava, propisano je **da se neće se smatrati diskriminacijom uvođenje posebnih propisa i mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju, čime su i mjere afirmativne akcije postale ustavna kategorija, u funkciji postizanja opšte jednakosti.**

Prema *Zakon o radu* ("Sl. List CG", br. 49/08, 26/09, 59/11) zabranjena je diskriminacija zaposlenih i osoba koje traže zaposlenje na temelju pola, rođenja, jezika, rase, vjere, boje kože, starosne dobi, trudnoće, zdravstvenog stanja ili invaliditeta, državljanstva, bračnog statusa, porodičnih obaveza, seksualne orijentacije, političke pripadnosti ili političkog mišljenja, socijalnog porijekla, imovinskog statusa, kao i članstva u političkim i sindikalnim organizacijama.

Zakonom o zabrani diskriminacije je zabranjen svaki vid diskriminacije, po bilo kom osnovu i definisani mehanizmi za zaštitu od diskriminacije. Prema članu 5 ovog Zakona, propise i posebne mjere koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju mogu donositi, odnosno uvoditi i sprovoditi, u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja državni organi, organi državne uprave, organi jedinica lokalne samouprave, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja, kao i druga pravna i fizička lica.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama propisuje set manjinskih prava i mehanizme zaštite tih prava, posebno u odnosu na postizanje jednakosti sa drugim zajednicama, očuvanje nacionalnog identiteta manjina i djelotvorno učešće u javnom životu. Shodno članu 39 Zakona, zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija po bilo kom osnovu.

Uzroci učešća RE u sivoj ekonomiji

Istraživanje DeFacto Consultancy je pokazalo da je samo polovina Roma i Egipćana koji su nezaposleni prijavljeno na evidenciji nezaposlenih osoba pri Zavodu za zapošljavanje. Od onih koji su prijavljeni, manje od jedne trećine osoba nije registrovano kao pripadnik/pripadnica romske ili egipćanske zajednice. Jedan od razloga zbog čega se skoro trećina pripadnika i pripadnica romske i egipćanske zajednice na Zavod za zapošljavanje ne prijavljuje kao pripadnik/pripadnica ove zajednice jeste i podatak da veoma mali udio Roma i Egipćana tvrdi da je u posljednje četiri godine dobio pomoć za samozapošljavanje koja je namijenjena ovoj zajednici. Jačanje saradnje među svim relevantnim institucijama od značaja za zapošljavanje romske i egipćanske populacije, primarno kroz primjenu postojećih zakonskih mehanizama za saradnju između centara za socijalni rad i zavoda za zapošljavanje. Naime, centar za socijalni rad dužan da dostavi Zavodu za zapošljavanje obavještenje o priznatom pravu na materijalnu pomoć nezaposlenim radno sposobnom korisniku, u roku od osam dana od dana donošenja rješenja o priznavanju prava. S druge strane, Zavod je dužan da obavijesti centar za socijalni rad u roku od osam dana od dana saznanja da li je korisnik novčane podrške zaposlen, odbija ponuđeno zaposlenje ili stručno osposobljavanje, prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju. U tu svrhu, pravni okvir definiše i postupak aktivacije zapošljivih osoba koje primaju finansijsku podršku dodijeljenu Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti.

- Obezbjedenje uključivanja Roma i Egipćana na tržište rada kroz finansiranje grant šema za podsticanje zapošljavanja. Kroz ove šeme poslodavci su motivisani da organizuju programe za sticanje prve kvalifikacije za zanimanje za osobe koje nemaju kvalifikacije, da razvijaju obuke i edukacije, obezbjeđuju zaposlenje.
- Jedan od osnovnih izvora prihoda romske i egipćanske populacije jeste i sakupljanje i prodaja sekundarnih sirovina. Ogromna većina sakupljača nije završila osnovno obrazovanje i ovakav posao dovodi ih u kontinuirani rizik od povreda, bolesti, a bez ikakve mogućnosti da uživaju prava koja pruža pozitivno zakonodavstvo. To utiče i na njihove porodice koje su obično uključene u posao i sele se sa jedne lokacije na drugu. Djeca često prate roditelje, što dovodi do napuštanja ili neredovnog pohađanja škole. Ovaj posao podrazumijeva i nagomilavanje materijala po mjestu prebivališta i cijela porodica je stalno izložena teškim metalima i drugim štetnim materijama. U narednom periodu je potrebno nastaviti sa postupkom formalizacije ovih poslova i izradom sveobuhvatnih mjera za regulisanje njihovih uslova rada, zaštite, sigurnosti, transporta, kupovine materijala i skladištenja onih potencijalno štetnih.
- Najveći procenat anketiranih roditelja romske i egipćanske zajednice nema informaciju o tome da li u njihovoj zajednici postoji saradnik u obrazovanju. Ipak, oni koji su upoznati sa njegovim ili njenim postojanjem veoma su zadovoljni time koliko su usluge korisne. Skoro polovina Roma i Egipćana koji su upoznati da saradnik/saradnica postoji je koristilo njegove ili njene usluge.

Većina pripadnika romske i egipćanske zajednice smatra da je saradnik u nastavi bio koristan i podržava njihovo dalje učešće u okviru sistema obrazovanja namijenjenog njihovoj djeci.

Analiza postojećeg stanja – po sektorima

OBRAZOVANJE

Prema popisu stanovništva iz 2023 godine, u Crnoj Gori živi 7.284 pripadnika romske i egipćanske zajednice ali se procenjuje da ih ima više od 12.000. Naime, prema podacima iz popisa stanovništva, domaćinstva i stanova u Crnoj Gori 5629 lica se izjasnilo da pripada romskoj nacionalnosti (0,90% od ukupnog stanovništva), dok populacija Egipćana broji 1655 lica (0,27%). Romskim kao maternjim jezikom govori 5658 lica⁷. Naime, oni su često meta diskriminacije, a pored obrazovanja najčešće se to dešava i prilikom zapošljavanja, pa su stoga suočeni sa problemom društvene marginalizacije.

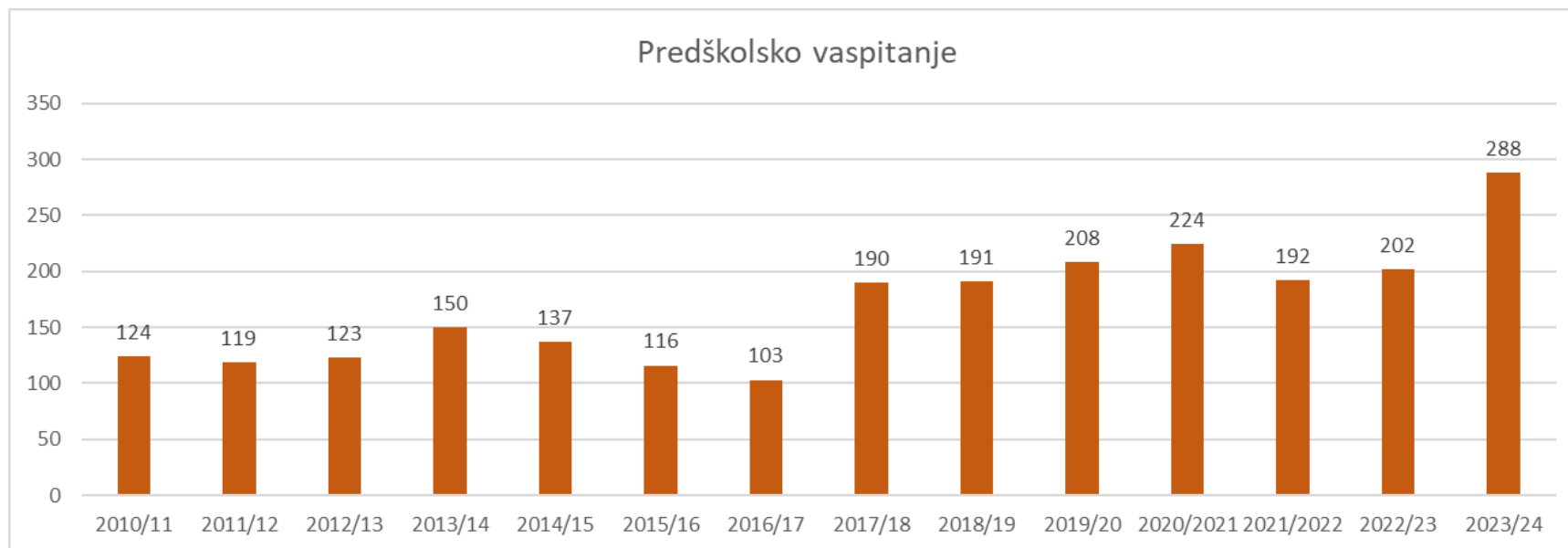
Podaci za školsku 2022/2023. godinu

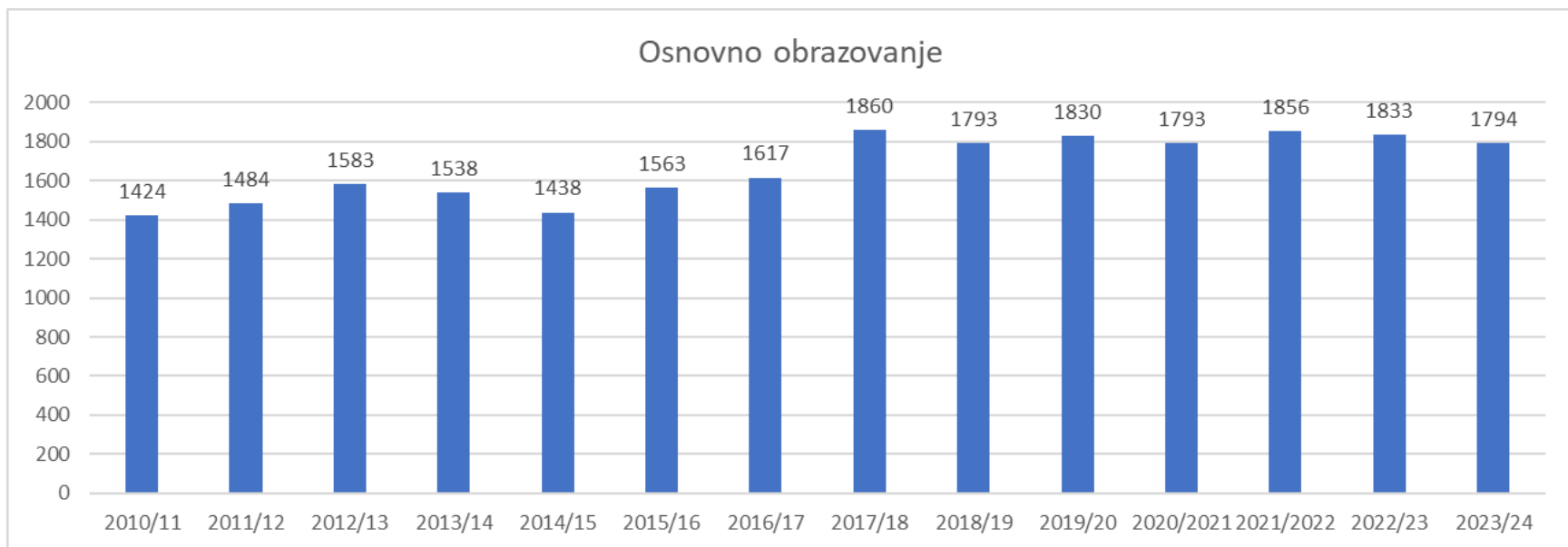
Nivo obrazovanja	Broj učenika	Prema polu	
		M	Ž
Predškolsko vaspitanje i obrazovanje	202	92	110
Osnovna škola	1833	950	883
Srednja škola	214	122	92
Visoko obrazovanja (prema evidenciji stipendiranja)	18	/	/

⁷ MONSTAT - Rezultati popisa 2023 -

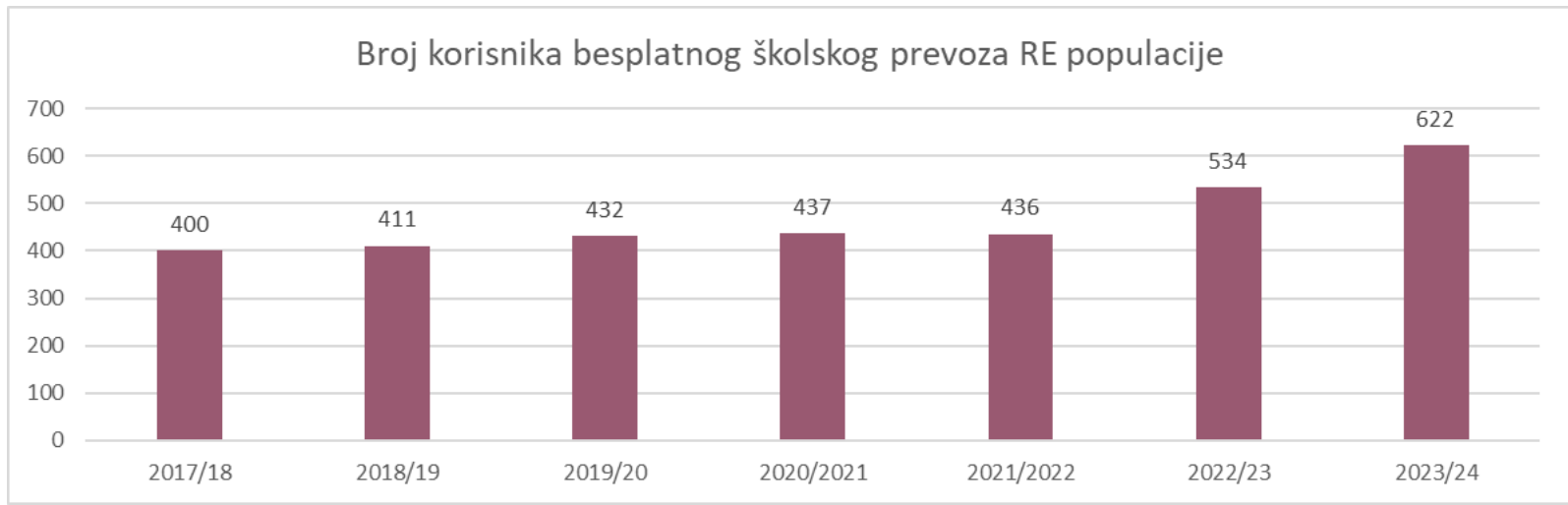
https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/saopstenja/SAOPSTENJE_Popis%20stanovnistva%202023%20II_cg.pdf

Trend rasta broja učenika u predškolskom obrazovanju je 3%, što predstavlja veoma usporen rast obuhvata učenika koji je potrebno dodatno stimulisati:

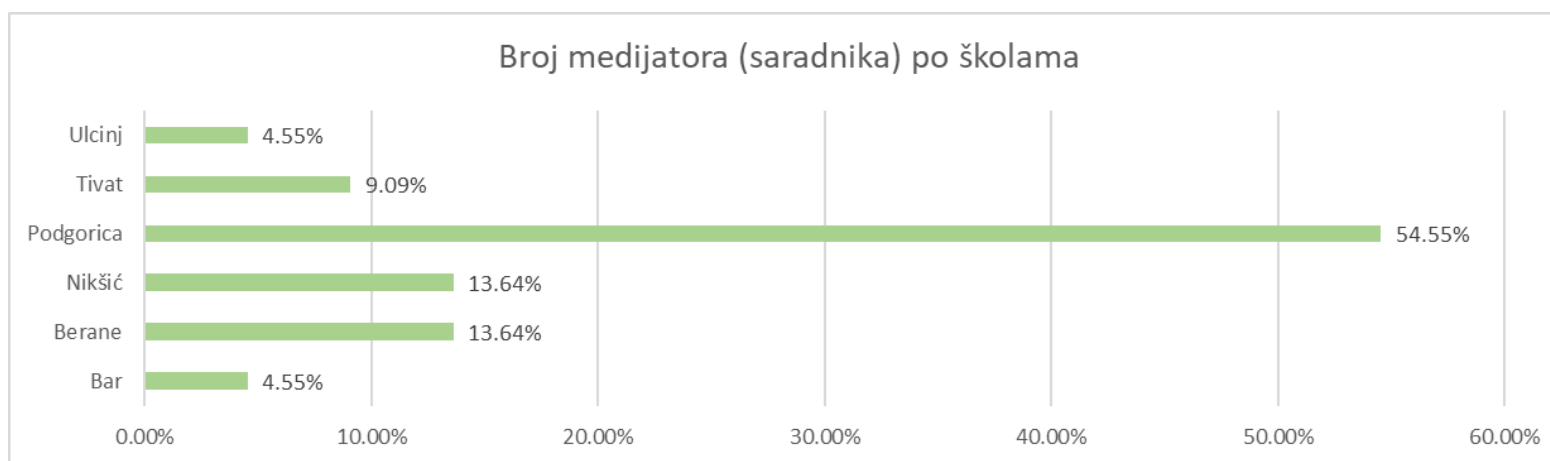

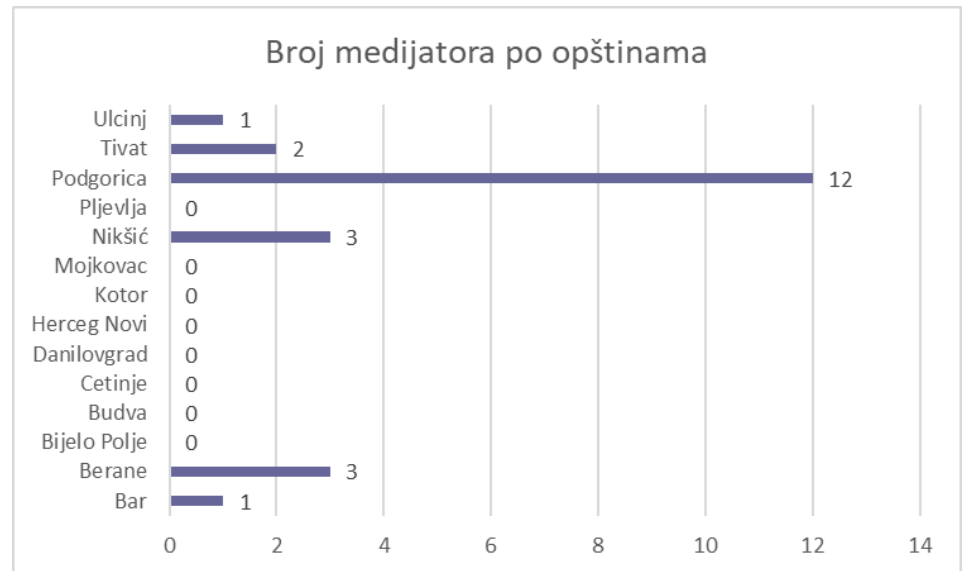
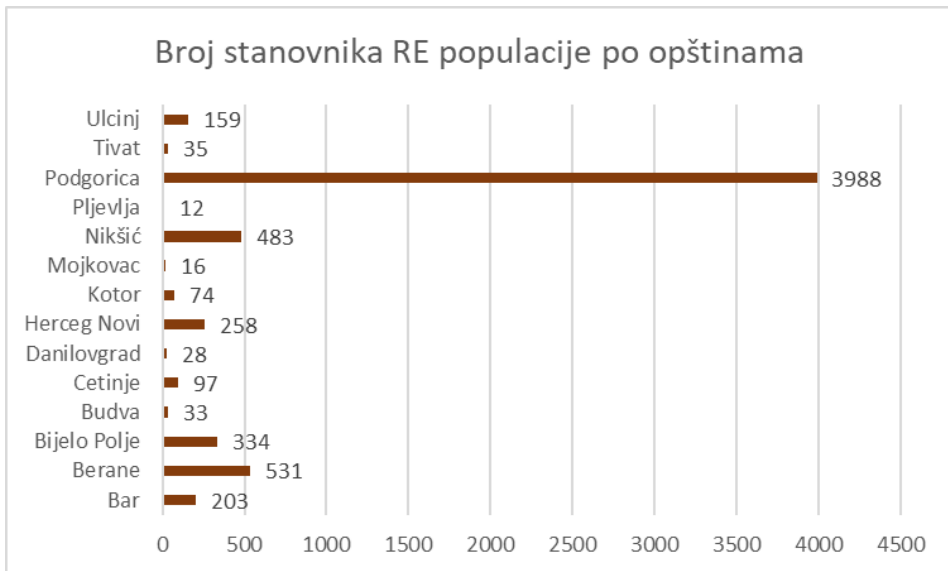
Prevoz - Obezbijeđen je besplatan prevoz za oko 600 učenika/ca osnovnih škola RE populacije u Podgorici, Nikšiću, Beranama i na Cetinju.

Saradnici (medijatori) - Nastavilo se sa angažovanjem saradnika/ca (medijatori) u socijalnoj inkluziji RE u obrazovanju, shodno normativu. Ova praksa se pokazala kao izuzetno korisna za obuhvat djece RE populacije sistemom obrazovanja, kao i za smanjenje drop-outa. Angažovano je preko 20 saradnika (medijatora) u osnovnim školama: u Podgorici, Nikišiću, Baru, Beranama, Ulcinju i Tivtu.

Međutim, iako je angažovanje moderatora zaživjelo kao dobra praksa, i dalje je broj medijatora nedovoljan u odnosu na broj stanovnika RE populacije u većini opština, a u mnogim opštinama u kojima RE populacije ima u značajnom broju čak ne postoji ni jedan medijator. Opštine bez medijatora su Mojkovac, Kotor, Herceg Novi, Danilovgrad, Cetinje, Budva i Bijelo Polje. U Baru i Ulcinju postoji po jedan medijator, a broj RE populacije je 158, odnosno 129, u Nikišiću je na 880 RE populacije angažovano 3 medijatora (293 po medijatoru), a u Podgorici 12 medijatora na 3959 RE stanovnika (329 lica po medijatoru). U opštini Tivat je stanje nešto bolje, na prijavljenih 239 pripadnika RE populacije postoji 2 medijatora (119 po medijatoru) ali svakako zbog povećanja broj RE populacije u ovoj opštini potrebno je povećati i broj medijatora.

Takođe, ono što se da primijetiti kad se posmatraju lica trenutno zapošljena kao medijatori, jeste da su samo 54,50 % lica pripadnici RE populacije, što je nedovoljno nizak procenat zastupljenosti u ovoj kategoriji.

Od 10. juna do 3. jula 2022. godine, organizovana je obuka za saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u obrazovanju, u kome su posebno bili ohrabljani pripadnici/ce romske i egipćanske zajednice da se prijave na ovaj poziv. Od ukupno 23. prijavljenih kandidata, obuku je pohađalo 19. kandidata pripadnika RE zajednice, koji su stekli zvanje "Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u obrazovanju". Program obrazovanja za osposobljavanje za zanimanje organizator/ka socijalne inkluzije Roma i Egipćana u obrazovanju, iniciralo je i finansiralo Ministarstvo prosvjete.

ZAPOŠLJAVANJE

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore na dan 25.12.2023. godine nalazilo se 1170 (653 žene) pripadnika Roma i Egipćana.

U periodu od 01.01.2023 – 25.12.2023. godine u evidenciju Zavoda prijavljeno je 77 pripadnika romske i egipćanske populacije (42 žene). Sva novoprijavljena lica informisana su o uslugama za tržište rada, mjerama aktivne politike zapošljavanja, pravima i obavezama za vrijeme nezaposlenosti.

Usluge pripreme za zapošljavanje, kroz informisanje i savjetovanje, sa izradom individualnog plana zapošljavanja, tokom 2024 godine, koristilo je 1.219 (žena 688) nezaposlenih lica koja se nalaze na evidenciji Zavoda, a koja su se izjasnila kao pripadnici romske i egipćanske populacije. Za pripadnike romske i egipćanske populacije ne postoje specifično dizajnirane usluge, već se one pružaju pod istim uslovima i na isti način kao i za ostale kategorije nezaposlenih lica.

U periodu 01.01.- 01.10.2024. na evidenciju nezaposlenih lica ZZZCG prijavilo se 478 lica (žena 264), koja su se izjasnila kao pripadnici RE populacije (novoprijavljeni), a u navedenom periodu zaposleno je 117 lica (žena 55) koja su se izjasnila kao pripadnici RE populacije.

U cilju što veće informisanosti i animiranja poslodavaca za zapošljavanje svih kategorija nezaposlenih lica, uključujući i RE populaciju koje su često predmet diskriminacije, kroz aktivnosti pripreme i posredovanja u zapošljavanju, poslodavcima se u područnim jedinicama i biroima rada pružaju razne vrste usluga (oglašavanje slobodnih radnih mjesta, predselekcija i selekcija kandidata; informisanje i posredovanje kod sezonskog zapošljavanja; učešća u finansiranju programa javnih radova, subvencije za zapošljavanje lica sa invaliditetom, itd).

U programima javnih radova učestvovalo je osam lica pripadnika romske i egipćanske populacije, od kojih pet ženskog pola, u programima osposobljavanja za rad kod poslodavca šest lica, od kojih pet žena, dok je u programu sticanja stručne kvalifikacije kozmetičarka za žene učestvovala jedna pripadnica romske populacije.

Kvalifikaciona struktura nezaposlenih Roma i Egipćana:

Broj lica	%	Nivo kvalifikacije obrazovanja	Broj žena	% udjela žena
1.097	96,74%	I nivo kvalifikacije obrazovanja	601	54,78%
5	0,44%	II nivo kvalifikacije obrazovanja	2	40%
21	1,85%	III nivo kvalifikacije obrazovanja	9	42,86%
9	0,79%	IV nivo kvalifikacije obrazovanja	6	66,67%
2	0,17%	VII-1 nivo kvalifikacije obrazovanja	2	100%

Prilikom prvog individualnog savjetovanja, na osnovu karakteristika nezaposlenog lica i tržišta rada izvršeno je profilisanje lica, tj. svrstavanje prema stepenu zapošljivosti. Sa svim licima zaključen je individualni plan zapošljavanja i istovremeno su informisani o posljedicama neispunjavanja definisanih aktivnosti i obaveza prema utvrđenim rokovima. Praćenje izvršavanja aktivnosti dogovorenih planom zapošljavanja sa svim nezaposlenim pripadnicima romske i egipćanske populacije se odvijalo kroz konsultacije u dogovorenim terminima, a najmanje jednom u 45 dana.

U Zavodu za zapošljavanje Crne Gore (u četiri biroa rada) u toku 2023. godine angažovano je 5 romskih medijatora u oblasti zapošljavanja i to dva u Birou rada Podgorica i po jedan u biroima rada Nikšić, Bar i Bijelo Polje. Medijatori se finansiraju od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Njihova glavna uloga je pomoć prilikom informisanja i motivisanja pripadnika nezaposlenih Roma i Egipćana. Osim navedenog, uključeni su i u obavljanje poslova u šalter salama i arhivama biroa rada, zatim u proces posredovanja prilikom uključivanja pripadnika Roma i Egipćana u mjere APZ i zapošljavanja. Treba naglasiti da su romski medijatori izuzetno motivisani da se, osim osposobljavanja na konkretnim poslovima u biroima rada, uključuju u sve raspoložive obuke koje organizuju brojne nevladine i ostale organizacije, a u cilju promocije prava Roma i Egipćana.

U cilju što boljeg informisanja RE populacije nezaposlenih lica o korištenju usluga i mjera za zapošljavanje i povećanje zapošljivosti, u ZZZCG u toku 2024.godine, angažovano je 6 romskih medijatora-saradnika, dva u Birou rada Podgorica i po jedan u biroima rada Nikšić, Bar i Bijelo Polje. Njihova uloga u socijalnoj inkluziji sastoji se u pružanju pomoći pojedincima iz romske i egipćanske populacije u

ostvarivanju prava na zapošljavanje, koji u slučajevima jezičke barijere obavljaju posao posrednika između zajednice i Zavoda za zapošljavanje. Saradnik pomaže Biroima rada na lokalnom nivou u sprovođenju pojedinačnih kampanji i edukativnih sesija o informisanju zajednice.

U izvještajnom periodu u mjere aktivne politike zapošljavanja uključeno je 17 pripadnika Roma i Egipćana (11 žena), i to:

- Programi javnih radova - 12 lica (devet žena);
- Program »Osposobljavanje za rad kod poslodavca« - četiri lica (jedna žena);
- Program »Osposobljavanje za samostalan rad« - jedno lice ženskog pola.

Usluga posredovanja za nezaposlene pripadnike Roma i Egipćana se pružala u skladu sa iskazanim potrebama poslodavaca i rezultirala je zapošljavanjem 46 lica (27 žena) u izvještajnom periodu i to uglavnom na sezonskim poslovima.

**PROGRAM ZA TRANSFORMACIJU NEFORMALNE ZAPOSLENOSTI ROMA/ROMKINJA I
EGIPĆANA/EGIPĆANKI U CRNOJ GORI SA MJERAMA ZA OSTVARIVANJE KLJUČNIH POKAZATELJA**

Opšti cilj

Opšti cilj Nacionalnog programa za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u Crnoj Gori za period 2024-2026. godine je:

Sprovođenje mjera i aktivnosti u cilju stvaranja uslova za smanjenje neformalne zaposlenosti RE i povećanja zaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki

Indikatori učinka na nivou opšteg cilja, kao i njihove početne i ciljane vrijednosti i izvori verifikacije, su:

Indikator 1: <u>Stopa neformalne zaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki</u>	
Početna vrijednost (2024)	61%
Ciljana vrijednost (2026)	50%
Izvor verifikacije: Istraživanje o neformalnoj zaposlenosti Roma prema UNDP metodologiji	

Indikator 2: <u>Stopa nezaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki</u>	
Početna vrijednost (2024)	64.10%
Ciljana vrijednost (2026)	62%
Izvor verifikacije: Istraživanje anketiranjem	

Indikator 3: <u>Stopa uključenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u preduzetničkim inicijativama</u>	
Početna vrijednost (2024)	281
Ciljana vrijednost (2026)	1.453

Izvor verifikacije: Izvještaj Ministarstva za ljudska i manjinska prava

Posebni ciljevi

Posebni ciljevi Nacionalnog programa za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u Crnoj Gori za period 2024-2026. godine i odgovarajući Indikatori učinka na nivou posebnih ciljeva, kao i njihove početne i ciljane vrijednosti i izvori verifikacije, su:

Posebni cilj 1: Unapređenje pravnih okvira na nacionalnom i lokalnom nivou u cilju stvaranja preduslova za smanjenje neformalne zaposlenosti	
Indikator 1.1: <u>Broj podnijetih inicijativa za izmjenu i dopunu zakonskih i podzakonskih akata</u>	
Početna vrijednost (2024)	0
Ciljana vrijednost (2026)	5
Izvor verifikacije: Službeni list Crne Gore; Izvještaji Ministarstva za ljudska i manjinska prava o podnijetim inicijativama	

Posebni cilj 2: Unapređenje postojećih i osmišljavanje novih mehanizama finansijske i nefinansijske podrške za smanjenje nezaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki	
Indikator 2.1: <u>Broj unaprijeđenih mehanizama podrške</u>	
Početna vrijednost (2024)	0
Ciljana vrijednost (2026)	8
Izvor verifikacije: Izvještaj Ministarstva za ljudska i manjinska prava	
Indikator 2.2: <u>Broj uvedenih novih mehanizama podrške</u>	

Početna vrijednost (2024)	0
Ciljana vrijednost (2026)	3
Izvor verifikacije: Izvještaj Ministarstva za ljudska i manjinska prava	

Posebni cilj 3: Podsticanje veće uključenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u postojeće mehanizme za smanjenje nezaposlenosti	
Indikator 3.1: <u>Smanjenje stope neaktivnosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u odnosu na mehanizme za smanjenje nezaposlenosti</u>	
Početna vrijednost (2024)	59,60%
Ciljana vrijednost (2026)	43%
Izvor verifikacije: Izvještaji Ministarstva za ljudska i manjinska prava i drugih relevantnih institucija	

U nastavku se daje pregled mjera za ostvarenje ciljeva u okviru svakog Posebnog cilja:

Posebni cilj 1: Unapređenje pravnih okvira na nacionalnom i lokalnom nivou u cilju stvaranja preduslova za smanjenje neformalne zaposlenosti (prvenstveno u oblasti rada i zapošljavanja, socijalne zaštite, socijalnog osiguranja, poreske politike i dr.)						
R. br.	MJERE	INDIKATORI ZA REALIZACIJU	ODGOVORNA INSTITUCIJA	PARTNERI U REALIZACIJI	ROK	OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA
1.1.	Iniciranje izmjene/dopune zakonske legislative iz oblasti rada	Obrađena inicijativa za izmjenu i dopunu <i>Zakona o radu</i> (polazište član 7 ZoR)	MRSS	MLJMP	Q4 2024	Nijesu potrebna finansijska sredstva
1.2.	Iniciranje izmjene/dopune zakonske legislative iz oblasti zapošljavanja	Obrađena inicijativa za izmjenu i dopunu <i>Zakona iz oblasti zapošljavanja</i> (polazište član 31 ZoZ)	MRSS	MLJMP	Q4 2024	Nijesu potrebna finansijska sredstva
1.3.	Iniciranje izmjene/dopune zakonske legislative iz oblasti socijalne zaštite	Obrađena inicijativa za izmjenu i dopunu <i>Zakona iz oblasti socijalne zaštite</i> (polazište član 23 ZoSiDZ)	MRSS	MLJMP	Q4 2024	Nijesu potrebna finansijska sredstva
1.4.	Iniciranje izmjene/dopune zakonske legislative iz oblasti socijalnog osiguranja	Obrađena inicijativa za izmjenu i dopunu <i>Zakona iz oblasti socijalnog osiguranja</i> (polazište dio II ZoDOSO)	MRSS	MLJMP	Q4 2024	Nijesu potrebna finansijska sredstva

1.5.	Iniciranje izmjene/dopune zakonske legislative iz oblasti upravljanja otpadom	Obrađena inicijativa za izmjenu i dopune zakonske legislative iz oblasti sakupljanja, odnosno transporta otpada (<i>član 4 Pravilnika o uslovima koje treba da ispunjava privredno društvo, odnosno preduzetnik za sakupljanje, odnosno transport otpada (Sl.list 16/2013).</i>)	MERS	MLJMP	Q4 2024	Nijesu potrebna finansijska sredstva
------	---	--	------	-------	---------	--------------------------------------

Posebni cilj 2: Unapređenje postojećih i osmišljavanje novih mehanizama finansijske i nefinansijske podrške za smanjenje nezaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki

R. br.	MJERE	INDIKATORI ZA REALIZACIJU	ODGOVORNA INSTITUCIJA	PARTNERI U REALIZACIJI	ROK	OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA
2.1.	Uvođenje posebnog mehanizma finansiranja programa sticanje prvih stručnih kvalifikacija RE populacije	Uspostavljen mehanizam u skladu sa obavezama koje proističu iz člana 36 <i>Zakona o obrazovanju odraslih</i>	MPNI	MLJMP CSO	Q1 2025	Nijesu potrebna finansijska sredstva
2.2.	Obezbeđivanje finansijskih sredstava za osposobljavanje RE populacije za sticanje stručnih kvalifikacija i ključnih vještina	Obezbijedena finansijska sredstva za osposobljavanje i obuku RE	MPNI	MLJMP CSO	Q2 2025	125.000,00 EUR (500 polaznika po 250,00 EUR)
2.3.	Uspostavljanje posebnog programa stručnog osposobljavanja nakon sticanja kvalifikacija za polaznike koji uspješno savladaju programe za sticanje stručnih kvalifikacija i ključnih vještina	Uspostavljen mehanizam u skladu sa već postojećom praksom mutatis mutandis <i>Zakon o stručnom osposobljavanju lica sa stečenim visokim obrazovanjem</i>	MPNI	MLJMP CSO PKCG UPCG ZZZCG	Q1 2025	Nijesu potrebna finansijska sredstva

2.4.	Obezbjediavanje finansijskih sredstava za obavljanje prakse u trajanju od 3 mjeseca nakon uspješno završenog programa	Obezbjediavanje sistemska podrška u vidu finansijskih sredstava za obavljanje prakse nakon uspješno završene obuke	MPNI	MLJMP CSO	Q2 2025	675.000,00 EUR (za 500 polaznika 450,00 EUR mjesečno)
2.5.	Obezbjediavanje stručno/tehničke podrške RE prije upuštanja i tokom prve dvije godine preduzetništva	Finansijska sredstava za angažovanje stručno-tehničke podrške RE u prve dvije godine preduzetništva	MLJMP	PKCG LS UPCG ZZZCG	Q4 2025	Sredstva su već obezbijediavanje kroz razne programe partnerskih institucija
2.6.	Podrška RE koji se bave srodnim djelatnostima za formiranju udruženja/asocijacija	Osnovane asocijacije i udruženja	MLJMP	PKCG UPCG UMP NVO	Q4 2025	
2.7.	Razvoj prilagođenih programa obrazovanja/ osposobljavanja za RE ⁸	Razviti posebne programe obrazovanja/ osposobljavanja za Rome i Egipćanima.	MLJMP	CSO	Q4 2025	5.000,00 EUR (za razvoj min 5 prilagođena programa obrazovanja)
2.8.	Javno zagovaranje otvaranja pripravničkih mjesta u javnom i privatnom sektoru za pripadnike RE populacije	Otvoranje 32 pripravnička mjesta za RE koji već posjeduju stečene kvalifikacije	MLJMP MPNI MJU	PKCG UPCG	Q2 2025 Q2 2025 Q3 2026	Sredstva su već obezbijediavanje kroz program
2.9.	Povećati broj Saradnika za socijalnu inkluziju RE u obrazovanju ⁹	Povećan broj Saradnika za socijalnu inkluziju RE u obrazovanju	MLJMP	MPNI HELP	Q1 2026	7.500,00 EUR (za 30 polaznika)
2.10.	Unapređenje Programa aktivne politike u cilju povećanja zapošljivosti na otvorenom tržištu rada za RE populaciju	Broj unaprijeđenih Programa aktivne politike zapošljavanja i broj RE populacije uključene u Programe	MRSS	MLJMP ZZZCG	Q4 2025	Sredstva su direktno je zavisna od budžeta aktivnih politika zapošljavanja

⁸[Zaključci sa Ministarskog sastanaka za 2023 godinu.](#)

⁹[Preporuke UNICEF-a i Helpa, 2023 godine.](#)

2.11.	Utvrđivanje i sprovođenje podsticajnih mjera za zapošljavanje pripadnika RE populacije kroz Lokalnih akcionih planova na nivou lokalnih samouprava	Broj lokalnih akcionih planova na nivou lokalnih samouprava sa utvrđenim podsticajnim mjerama za zapošljavanje pripadnika RE populacije	LS	ZZZCG MLJMP	Q4 2026	Nijesu potrebna finansijska sredstva
-------	---	---	----	----------------	---------	--------------------------------------

Posebni cilj 3: Podsticanje veće uključenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u postojeće mehanizme za smanjenje nezaposlenosti

R. br.	MJERE	INDIKATORI ZA REALIZACIJU	ODGOVORNA INSTITUCIJA	PARTNERI ZA REALIZACIJU	ROK	OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA
3.1.	Kreiranje medijske kampanje u cilju podizanja svijesti građana/ki i smanjenju stereotipa i predrasuda o RE	Uspješno sprovedena kampanja i izvještaj o efektima kampanje	MLJMP	Sve institucije od značaja	Q4 2026	5.000,00 EUR
3.2.	Posebne promotivne aktivnosti za promociju programa sticanja kvalifikacija, stručnog osposobljavanja, udruživanja, praskeske i mentorske podrške za RE populaciju	Broj promotivnih aktivnosti u cilju osiguranja informisanosti o mjerama	MLJMP	Sve institucije od značaja	Q4 2026	4.000,00 EUR
3.3.	Organizovanje radionica za zaposlene u državnoj i lokalnoj upravi za borbu protiv anticiganizma i svih oblika diskriminacije prema RE	Broj organizovanih radionica Broj učesnika radionica	MLJMP	ULJR ZO LS CSO	Q4 2026	600,00 EUR (za tri obuke)
3.4.	Organizovanje radionica za zaposlene u obrazovnom sistemu na svim nivoima za borbu protiv	Broj organizovanih radionica Broj učesnika radionica	MLJMP	CSO OU	Q4 2026	600,00 EUR (za tri obuke)

	anticiganizma i svih oblika diskriminacije prema RE					
3.5.	Organizovanje radionica za poslodavce i zaposlene u privrednim društvima i privatnom sektoru za borbu protiv anticiganizma i svih oblika diskriminacije prema RE	Broj organizovanih radionica Broj učesnika radionica	MLJMP	CSO PKCG UPCG	Q4 2026	600,00 EUR (za tri obuke)
3.6.	Iniciranje uvođenja podsticaja za poslodavce koji zapošljavaju RE, kao što su subvencije zarada ili drugi vid podrške, sa posebnim akcentom na mlade RE. ¹⁰	Broj sprovedenih mjera podrške poslodavcima koji su zaposlili RE	MLJMP	MRSS MER PK UP	Q4 2026	Nijesu potrebna finansijska sredstva

¹⁰ Zaključci sa Ministarskog sastanka 2023. godine

Finansijski okvir

Posebni ciljevi:	Budžetska sredstva			Vanbudžetska sredstva			UKUPNO
	2024	2025	2026	2024	2025	2026	
Unapređenje pravnih okvira na nacionalnom i lokalnom nivou u cilju stvaranja preduslova za smanjenje neformalne zaposlenosti (prvenstveno u oblasti rada i zapošljavanja, socijalne zaštite, socijalnog osiguranja, poreske politike i dr.)	0€	0€	0€	0€	0€	0€	0€
Unapređenje postojećih i osmišljavanje novih mehanizama finansijske i nefinansijske podrške za smanjenje nezaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki	271,500.00€	271,000.00€	271,000.00€	0€	0€	0€	813,500.00€
Podsticanje veće uključenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u postojeće mehanizme za smanjenje nezaposlenosti	3,600.00€	3,600.00€	3,600.00€	0€	0€	0€	10,800.00€
UKUPNO	824,300.00€			0€			824,300.00€

Monitoring, izvještavanje i evaluacija

U pogledu procesa izrade, monitoringa i izvještavanja o sprovođenju Nacionalnog programa za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u Crnoj Gori za period 2024-2026. godine, važno je ukazati na postojanje dva tijela:

- Radne grupe za izradu Programa i
- Komisije za praćenje sprovođenja i izvještavanje o sprovođenju Programa.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava je krovna institucija nadležna za koordinaciju rada Radne grupe, izradu, sprovođenje i izvještavanje o sprovođenju Programa. U nadležnosti ovoga Ministarstva je razvoj predmetne javne politike, obaveza koordinacije cjelokupnog procesa monitoringa, izvještavanja i evaluacije. Nacionalni program za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma/Romkinja i Egipćana/Egipćanki u Crnoj Gori za period 2024-2026. godine predstavlja programski dokument za čije je sprovođenje neophodno uključivanje svih zainteresovanih institucija, kako organa državne uprave, NVO organizacija koje se bave zaštitom prava Roma i Egipćana, tako i međunarodnih organizacija koje imaju značajan uticaj na ostvarivanje programskih ciljeva i sprovođenje definisanih mjera. Shodno tome, predmetne institucije će biti u obavezi da dostavljaju informacije o aktivnostima koje realizuju u okviru akcionog plana, a radi blagovremenog i adekvatnog prikupljanja podataka za sačinjavanje godišnjih i završnog izvještaja, kao i mjerenja stepena ostvarenog učinka, ali i identifikovanja izazova koji se mogu javiti prilikom sprovođenja planiranih aktivnosti.

Osnovne nadležnosti Radne grupe se ogledaju u pripremi dvije vrste izvještaja o sprovođenju programskog dokumenta:

- Godišnji izvještaji o sprovođenju programskih mjera
- Završni izvještaj o implementaciji cjelokupnog programa.

SPISAK SKRAĆENICA:

RE - Romi i Egipćani
ECRI - European Commission against Racism and Intolerance
MRSS - Ministarstvo rada i socijalnog staranja
MLJMP - Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
MERS - Ministarstvo ekologije i razvoja sjevera
MF - Ministarstvo finansija
CSO - Centar za stručno obrazovanje
MPNI - Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija
MER - Ministarstvo ekonomskog razvoja
MKM - Ministarstvo kulture i medija
PKCG- Privredna komora Crne Gore
ULJR - Uprava za ljudske resurse
UPCG- Unija poslodavaca Crne Gore
LS - Lokalne samouprave
ZZZCG - Zavod za zapošljavanje Crne Gore
UMP - Udruženje mladih preduzetnika
ZO - Zajednica opština
OU - Obrazovne ustanove